[illegible]

I

NALE DI TORINO
41

VI 118

REGIA BIBLIOTECA DELL' UNIVERSITÀ DI TORINO

O.VI. 140.*

D. VI. 141

# IO. CHRYSIPPI FANIANI DE ARTE METALLICAE METAMORPHOSEOS

Liber ſingularis, quo omnia, quæ ad Philoſophici lapidis opus pertinent, apertiſsimè deſcribuntur,

AD PHILOPONVM.

PARISIIS,

Apud Gulielmum Guillard, in via Iacobæa, ſub diuæ Barbaræ ſigno.

1560.

NAZ. BIBLIOTECA

# Io. Chryſippus Fanianus
## IO. PHILOPONO SVO S.

MIRVM quòd tot tantíſque animal ſauciatum vulneribus, tot ægritudinibus diuexatum Medicus ſanet priſtinæque reſtituat incolumitati, Philoſophus nequeat præditum ſua labe metallum excludere, quod minus operoſum, multóque facilius videtur. Quis autem eſt, qui ſi vt animaliũ, ſic inanimorum inſpiciat ægritudines, non peruideat thecam illam animæ longè periculoſiùs medicamentis exponi, quàm quod nihil habet præter ægritudinem cum animato commune? Et tamẽ audet is ipſe Medicus ægrotantis & ſauciati dubiæ ſaluti imponere manũ, Philoſophus metallo non audet: quaſi verò illius non vetatur periculum, huius quàm maximè, atque ideo magis impunè quis hominẽ læſerit, quàm metallum. Quòd ſi quis ex læſo metallo adulte-

rinam poſſe cudi monetam inducat, quin itidem ex læſo homine multa poſſe fieri homicidia induxerit? vt ſi quis hominem interfecerit impunè, deinceps plures interficere non metuat? Plus eſt interficere, quàm decipere. An non magis eſt noxius, qui quũ ſe ſanaturum ægrotum polliceretur, tamen interfecit, quàm qui prauum nummum dederit pro bono? Hîc de bonorum aut particulæ ipſorum, illic de vitæ amiſsione agi oportet. Vtrum verò carius? At maieſtas, inquies, hîc regia attingitur. An non & illic diuina? Regiæ quoque maieſtatis magis intereſt tolli quem de exercitu, quàm de theſauro numum. An non præterea plus eſt ſeruare hominem, quàm publicum augere ærarium? Decipere verò vel lege permittete alter alterũ poſſumus: hinc quiſque ad rem ſuam tuendam fit cautior, ac denique ad tuendam Reipub. cauſam. Indignamur hodie ſi quis forte communibus à natura hominum facultatibus vtatur, quæ tandẽ non ſocietate vlla, ſed diſsidio, non pace, ſed bello propriæ effectæ ſunt: ſi quis aliquem interemerit, diſsimulamus, eique parcendũ ducimus.

ducimus.Neglıgimus itaque Dei præceptũ, quod eſt,vt nihilo ſeſe plus, quàm alterum quis diligat. Quod cùm ſit amicorum proprium & peculiare, & eorum quidem, vt Pythagoras ſentiebat,communia quæcunque,quid ab amico querimur hodie de peculio nobis aliquid auferri? Atque ideo rectè Socrates execrari eum ſolebat, qui primus vtilitatem à natura ſeiunxiſſet:id enim querebatur caput eſſe exitiorum omnium. Eſt equidem & deſtruere metallum atque deterius facere,& hominẽ interficere vtrũque malum,& quidem altero alterum magis vitandum:verùm qui ſanat,non interficit,non deſtruit qui reſtaurat:manus Medici ægro imponitur, non ſano & benè habẽti: manus itidem Philoſophi vili & imperfecto metallo, non caro & perfecto. Committendum itaque vtrunque eſt & bonis,& peritis hominibus,non iniquis, non etiam indoctis. Quod ſi ita fiet, erit quod de hominis ſalubritate, de metalli pretio ſperemus. Atque ad hoc quidem ars iſta, quam veteri & exoſo vocabulo Halchemiſticen dicimus, magno cum Reipub. emolumen-

 to,

to,ſi modò percipi poſsit, ab Heroïcis vſq; temporibus cõparata eſt. Noſti enim quid de ea magni Philoſophi referant,quid Poëtæ,quid etiam Hiſtorici.Quæ miracula naturæ nemo nõ ferè vana & ficta putat,& ad fallendum inuenta Atque hoc magis,quòd illa ipſa artis præcepta à quouis quotidie teruntur,& ab iis potiſsimùm accõmodantur ad vſum,qui & ingenio parùm valẽt,& diligentia. Factúmque eſt,neſcio quo fato, niſi fortè quòd nimis abdita, aut incredibilis videtur, vt à permultis literarum bonarum profeſſoribus poſthabita ac neglecta ſit. Quo euenit,vt qui minus de literis meriti ſunt,eam damnent,nedum contemnãt: quo quid eſſe poteſt in humanis iniuſtius? Hoc velim mihi credas, quod te puto exiſtimare, vt niſi quis magnarum ſit artium diſciplinis inſtructus, parùm poſsit in hac arte proficere.Eſt enim collecta tum ex naturalibus, tum etiã ex mathematicis ac ſupernaturalibus præceptis.Quæ quoniã tibi perſpecta ſunt & cognita,aditum tibi præſtabunt ad eam patentiorem : ſi modò tibi amplectenda ea ars videtur, quæ præter in

numeros

numeros naturæ rerum effectus id etiam habet, vt qui eam cõſequetur, poſsit ſcientiam ſuã multis opibus diuitiiſque cumulare. Sed ſi noſtra leges quo es videlicet acutiſsimo ingenio, iudicio peracri, cognitione rerum multarum, memoria tenaci & capaciſsima, id non dubito quin facilè cõſequare. Atque eò præſertim & ſcriptum tibi, & dicatum hunc librum, quod etiam me facturũ per literas antè promiſeram, exiſtimes velim. Lutetiæ, 14. Calen. Nouẽb. 1559.

Ἰωάν. χρυσίπ. φανιανοῦ ὡς ἀναγνωστήν.

Ἄργυρον εἰς χρυσὸν μεταβάλλειν ἤδη διδάσκει
Λοιπά τ', ἀναγνωστής, πάντα μέταλλα βίβλος,
Θαῦμα θ' ἑνὸς λίθακος καὶ πᾶσιν ἄπιστα κελεύων,
Τῷ δὲ θεὸς πόρεν ἦρ ἐξαλάειν πενίαν.
Εἰ γοῦν πλοῦτον ἔχειν ἐθέλεις ταχέως, ὧδε τὴν
βίβλον ἐπίστρεψον γ' ὄμματα, σοῦ τε νόῳ.

Ad eundem.

*Quæ te torquebant aliorum ænigmata, Lector,*
*Explicat iſta modò pagina rara tibi:*
*Poſsit vt abſtruſo quicquid natura lapillo*
*Condidit, ingenuis arte patêre viris:*
*Poſsit & argentum ſubitò vel Cinclus in aurum*
*Vertere qui præſens calleat artis opus.*
*Ergo age naturæ loca inacceſſa hacce potentis*
*Arte petas, liber hic dum tibi monſtrat iter.*

# IOANNES CHRYSIPPVS FANIANVS MICHAELI filio Regis Bugiæ S. D.

*LVtetiæ vnà cùm eſſemus, poſtquam rogatu tuo ita de te ad Henricum Regem ſcripſi, vt non te lateat haud parum contuliſſe tibi ſcripturam meam, libuit tibi editionem eam, quam de libro artis metallicæ metamorphoſeos Philopono meo paulò antè receperam, mihi non vulgariter commendare. Quod ego placitum tuum ſecutus dedi operam, vt quàm primùm poſt diſceſſum tuum liber exiret. Eum nunc tibi mitto editum, atque ita editum, vt non niſi à te & Philopono meo planè poßit intelligi. Quòd ſi ita tibi probè editus videtur, ſatisfeciſſe me arbitror voluntati tuæ: ſin aliter, in cauſa eſſe putes nimiam ſeueritatem tuam. Cùm enim tibi diſplicere nollem, populo hac in re, quod ne æquum quidem videbatur, commodare non potui. Secutus es ipſe quidem Alexandrum: ego verò, ſed diſparibus tamen in rebus, Ariſtotelem.*

*Vale.*

# Ioannis Chryſippi Faniani
## DE ARTE METALLICÆ METAMORPHOSEOS
### ad Philoponum.

INTER EA, quæ de Metallis proferuntur, nihil eſt admirabilius arte metallicæ metamorphoſeos, ad quam accedunt aliæ duæ, vt ſint tres in hoc genere, quibus in primis vtamur, artes: vna fodinarum (fruſtra enim aurum, & argentum, æs, ferrum natura diuina genuiſſet, niſi eadem docuiſſet quemadmodum ad eorum venas perueniretur) altera liquandi metalla ipſa ſeu pumices arrugicos, atque inde conficiendi quiduis, quæ & fabrilis dicitur, & chemiſtica ἀπὸ τῆς χημείας. Quid nanque iuuaret inuenta materia, niſi confectionis eius fabricam haberemus? tertia metamorphoſeos, de qua hoc libro dicere inſtituimus: vocatúrque Halchemiſtice, ab halchemia. ἄλς

*Ars ad metalla multiplex.*

*Ars Chemiſtica.*

*Halchemiſtice.*

enim Græci ſalem appellant, χυμεία, fuſio-
nem: & hæc ars circa fuſilem quendam ſa-
lem peculiariter verſatur. Ita cum omni
vtilitate, quam Deus hominibus dedit, ars
aliqua coniuncta eſt, per quam illa vtilitas
percipi poſsit. Duæ priores mechanicæ, at-
que chirurgicæ: hæc vna pars eſt philoſo-
phiæ eius, quæ circa rerum naturam cau-
ſáſque vertitur. Docet enim & metallorũ,
& cæterarum quoque rerum, quæ cum his
aliquo naturæ vinculo coniunctæ ſunt, na-
turas, atq; cauſas. Diuiditur autem in duas
*Diuiſio artis.* parteis. Prima inuentionis eſt, & theorice
dicitur: ſecunda diſpoſitionis, quæ practice
appellatur. Ergo primùm de inuentione, in
qua metallorum naturam, non omnium
quidem, ſed eorum duntaxat, quæ ad opus
ipſum metallicę metamorphoſeos propiùs
accedunt, inueſtigabimus: pòſt deinde de
*Finis multiplex ſtudij metallorum.* ſecunda parte dicemus. Metalla alia opi-
bus, alia deliciis, alia temeritati fodiuntur.
Nam aurum, cui perſæpe æs, & argentum,
cui ſtannum, & plumbum adnaſcitur, diui-
tiarum, vt ferrum belli cædíſque, & gemmæ
pigmentáque voluptatis gratia quæruntur.

Metalla

Metalla àutem Græci vel à μεταλλεύω, quod *Metalla vnde.*
perſcrutor ſignificat (ſolemus enim intra
terræ venas metalla ſcrutari) vel ἀπὸ τοῦ μετὰ τὰ *Notatio.*
ἄλλα ἐρευνᾶσθαι, quòd alia poſt alia inueniantur.
Ita Plinius, quòd vbicunque vna inuenta
vena eſt, non procul inuenitur alia; quod
quidem & in omni ferè materia, metalla
Græcis dicta exiſtimat. Aurum ex ſulphure *Auri generatio.*
rubro, ſplendido, ignibus inexpugnabili,
tenuiſsimo, defæcatiſsimóque argento vi-
uo, optima commixtione purum atque ru-
tilum concreſcit. Sed auro alio aliud me- *Auri delectus.*
lius. Melius id, quod decoctum magis, di-
geſtúmque eſt, coruſcos indicis perferens *Auri ductilitas.*
affrictus. Nullum aliud metallum laxius di-
latatur, aut numeroſius diuiditur. Argentũ *Argenti generatio.*
tinnulum eſt, dulce ſonans; perſplendi-
dum, ex candido & prætenui, ſed paululum
vnguinoſo ſulphure, nec ſatis cocto, & ar-
gento viuo ſubtili, ac defæcato non benè
commixtis cõcretum. In generatione enim
argenti, plus ſulphuris concurrit, quàm ar-
genti viui: quod inde facile eſt deprehen-
dere, quòd cùm auro miſcetur, eius colorē *Color auri & argenti vnde.*
inducit. Quum autem color & auri, & ar-

genti è ſulphure prodeat, ceu forma in argentum viuum, id eſt, materiam ipſam agēte, & vis coloris ſit in hoc, quàm in illo maior, conſequens eſt in hoc quoque plus ſulphuris ineſſe. Inde eſt, vt in argento negemus æquam ſulphuris & argenti viui commixtionem, quod & ipſa experientia apertiſsimè oſtendit. Siquidem in igne, longo tempore ardens ac ignitum, in niueum tandem puluerem deficit: auolátque argenti viui quicquid ſuperuacuum offenditur. Quare æqualitate vtriúſque ſubſtátiæ tum aurum æquat, commixtione nequaquam. Sulphur enim argenti cùm non ſit ſatis digeſtum, etiamnum vnguinoſi nonnihil habet: quod cùm argento viuo contrarium exiſtat, debitam impedit commixtionem, auolantéque argento viuo, comburitur & perit. Vnde quoque eſt, vt igne minuatur argentum, tandémque diſpareat. Eadem ratione fateri cogimur in auro puto æquam eſſe ſulphuris atque argenti viui lancem. Quantumuis enim ignitũ nequicquam minuitur: immo verò, vel Plinio teſte, quò ſæpius ardet, efficitur perfectius. Quod fit propter

*Naturæ peccatum in argento, ab ipſa experientia.*

*Auri & argenti diſcrimen.*

*Naturæ in auro integritas.*

propter æqualem ſulphuris & argenti viui in eius generatione concurſum, & puritatem. Æqualitas enim, quæ, vt Pythagoræ placet, amicitiæ tum parens eſt, tum altrix, tam inuictæ in eo compoſitionis, vt in cæteris quoque rebus, cauſa eſt. Dixi autē auro puto Solet enim, vt plurimùm, è ſuis cuniculis erui vtcunque argentum continens. Quod ſi argenti viui plus haberet, igne euolaret ſuperfluum, minueretúrque ipſa auri moles. Argentum enim viuum omne ſine ſulphure fugaciſsimum eſt: à ſulphure autem retinetur æqualitatis proportione ſeruata. Alioquin ſi plus mole ſua auri ſulphur, argenti viui retineret, aurum ipſum quicquid attingeret ſibíque adglutinaret, idipſum ob ſui ſulphuris intētionem retineret, facerétque ſuæ naturę: neque opus eſſet tot ambagibus ad decantatiſsimum illum lapidem philoſophorum, quot eius autores prodiderunt. Nec verò inficias iuero eſſe, aut fuiſſe nonnullos, qui paruo aliquo auri fruſtulo, pulueris interdum, interdum quoque humidioris materiei formam referēte, quod vtrunque tamen nihil aliud,

*Argentum natura in auro.*

*Argentum viuum fugax ſine ſulphure.*

*Digreßio*

*Antipophora.*

*Mira auri ſpiritus vis.* quàm auri ipſius ſpiritus eſt, atque igneus quidam vapor, quem Heraclitus animam eſſe dicebat, argentum, æs, ſtannum, plumbum, ferrum, & argentum viuum in aurum conuerterint: quod & vidiſſe ſe, & nouiſſe facere Cornelius Agrippa in ſuis de occulta philoſophia libris ſcriptum reliquit, & refert Marſilius Ficinus fieri: verùm id fruſtulum non tam ſola auri forma, aut materia eſt, quàm purioris pars, atque vegetioris, quæ in ipſius cẽtro incluſa erat, ex vtroque cõcreta, artificióque elicita. Sunt enim elementa ipſa, autore Ariſtotele, cum rebus reliquis naturalibus in ſuo centro puriſſima: & ea pars auri, ipſius ſemen eſt, ſpiritus, atque anima, qua aiunt ipſum viuere: quǽque ſi conuenienter educetur, ſit aliquando futura vegetior, paulatim igne promouens in ampliores vires. Ignis enim, vt quidam ait, ipſius eſt pabulum & alimentum: atque vel ob hoc à nonnullis ſalamãdra nominatur, & ego dixi igneum vaporem, hac etiam de *Auri ſpiritus nomina varia.* cauſa appellaturus pyrauſtam, quodque vegeat, herbam virentem, & Phœnicem, quòd vnicus ſit ille tam ſtupendę naturæ ſpiritus,

ac quòd

ac quòd præcipuos acquirat colores, nigredinem & albedinem, Moly herbam, quam Homerus ait radicem quidẽ habere nigrã, ſed florem lacteum. Ita enim ille Odyſſ. 10.

ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
ἀνδράσι γε θνητοῖσι.

Quibus quid aliud deſignaſſe huius artis peritis videri, quàm eum, aut ſiqua alia eſt illius ipſius philoſophici lapilli materia, ſpiritum poteſt? Eſt enim is euulſionis è ſua terra, in qua altas iam ferè radices egit, difficillimæ: & lapidi illi perinde arduæ vulſuræ, vim expellendi omnigenum mœrorem, ægritudinémque veteres tribuere, vt verè eo nomine moly appellari poſsit, atque in aurum, vel argentum conuertendi reliqua metalla mutabilia, ſicuti ſtannum, æs, plumbum, ferrum, argentum viuum: quod & ſpiritum iſtum ſibi vendicare docuimus. Hinc meritò eum moly, & ſalutem metallorum vocauerimus. Neque enim tantum ſupra terram, vt apud Ciceronem eſt, ſed in intimis eius tenebris plurimarum rerum latet vtilitas: quæ ad vſum hominum orta, ab hominibus ſolis inueni- *Auri ſpiritus cum lapide philoſophico cõparatio.*

tur:me-

*Salus metallorum.* tur: metallorúmque ſalus incluſa in his ipſis eſt: quæ euellenda & extrahenda penitus, non circuncidenda, nec amputanda eſt. Sed quò maior in eis pręſtantia & diuinior, eò maiore indigent diligentia. Conueniet autẽ in primis ſumpſiſſe ἄλυπον, atque adeò illud Helenes pharmacum, quod luctúſq;, bilíſque, malíque obliuia cuncti bibentibus inducebat. Pòſt deinde ſoluenda auri compago, vti ſpiritus naturali, quo incluſus eſt, occultè ſubterelabente monumento, oboriatur oculorum aciem multipliciter perſtringens. Iſtuc enim tabernaculum inſtar ſilicis ei circũdedit natura: quo priuſquàm fuerit exolutus, cognatúmq; æthera petierit, nullas flammas edit, ne vitæ quidem vllius habiturus eſt conſuetudinem. Vbi verò exceſsit è fragilibus, per quos ſparſus erat, meatibus, eſtq; ab omni prorſum colluuie purgatus, in infinitas ſe attollit formas: modóque in herbam gignit, modò in lapidem, aut in inſolitum quoddam animal, interdũ in æquor, aut vnionem, aut gemmã; aut metallum: dulcéque rubentibus iam flammis emicans, in multas ſtatim colorum myriadas variat, *Spiritus auri formæ variæ.*

das variat, viuítque portentorum ſemper effector ac magus, iſto nequaquam fatiſcens labore, ſed vigore ac viribus in dies adoleſcens. Quod quoniam crebrò à nobis contenditur quid ſit, quóve poſsit modo tenebroſo iſto carcere liberari, deinceps explanabimus. Iam enim ad hanc artem omne ferè tranſlatum eſt certamen multo honore quæſtúque vigentiſsimam, atque, vt à Suida traditur, Ægyptiorum olim contra feros & formidabiles Diocletiani impetus diu ſeruatricem, dum in vllius honeſtioris fructuoſioríſque rei labore vigilari non poterat. Sunt itaque qui aurum diſpenſent, ex eóque viciſsim ſecernendi elementa nullum faciant finem, dum putiſsima quædam, nullíſque naturalibus obnoxia inquietudinibus natura ſubſederit, quod quintum aiunt elementum, ſeu corporeæ ſubſtantiæ temperamentum eſſe. Eſt enim id velut quinta quædam natura ab Ariſtotele inducta, quæ ſoluta & libera & ſegregata ab omni concretione mortali, terra vacat & humore, nec flabilis eſt, nec ignea: ſed ſeiuncta

*Huius artis vis, ab exemplo.*

*Auri ſpiritus quid.*

ab iis vſitatis notíſque naturis, cœleſtis magis habetur ſubſtantia. Vtuntur autem ad hanc rem lauacro: in quo vi ignis ſuppoſiti remiſſa, auri quaſi ſordes abſorbentur, abeúntque in intimam munditiem omnia: obdura quoque, ac tantum non adamantea ipſius moles cõtunditur, interiorémq; ſubit liquationem atque interitũ abſq; intertrimento: ne quis fortaſſe putet tam integrum in omnem partem metallum igne aliquotfariam poſſe attenuari, quod vel ob id maximè reliquis omnibus prælatũ eſſe in ſuis naturæ hiſtoriarum libris Plinius ſcribat, quòd vni rerum nihil igni depereat, tutò in incendiis rogíſque durante, quóque ſæpius arſerit, hoc magis proficiẽte ad bonitatem materia. Tametſi nanque eadem ipſa moles immanitate, ponderéque decidit: viribus tamẽ permanet, nec eſt vnquàm quicquam defectura: nec verò ſolùm, quod ipſi haud citra miraculũ peculiare eſt, nõ fit deterior, ſed magis atq; magis eniteſcit. Demigrat de ſtatu quidem ſuo, nouum ſibi vt ingenium induat: deiicit de pondere, ipſumq; leuitate permutat: fitque in ea, vti paucis verum abſoluam,

*Modus educendi auri ſpiritum.*

*Auri præſtantia.*

abſoluam,& duritiei, & reliquarum prorſus omnium qualitatum viciſsitudo. Sed & vires, quas antea habuerat, hoc tranſitu nobilitatas recipit, multóq; priſtinis vegetiores, & inexhauſto quodam renitentes ſplendore. οὕτως γὰρ ὁ χρυσὸς ἑψόμενος, vt Pindarus ait, *Pindari* αὐγὰς ἔδειξεν ἁπάσας. Huic enim occulta ea vis *de auro ſententia.* initio inſtar igniculorum quorũdam ineſt, *Auri oc-* quæ ſuſcepto paulatim incremẽto, tandem *culta vis.* ad faſtigium, atq; adeò ad fabulæ, quod dici ſolet, cataſtrophen erumpit: ac tum tale ferè quiddam poteſt, quale de Lynceo ſcribit Plutarchus. ſaxa quoque & arbores oculorũ acie penetraſſe. Eſt enim ei ex adaucto ingenij ſui acumine tanta penetrãdi vís quæſita, vt metallis ſit omnibus ὄστρακον, quod dicitur, πολυστροφή. Atqui ſunt nonnulli, qui ar- *Variæ opi-* genti requirant ſpumam, aut argentum vi- *niones* uum, aut argentum ipſiſsimum, aut ouum, *de lapide philoſoph.* capillos, aut humanũ ſanguinem, aut vrinã, *differẽtiũ.* aut vinum, acetũ, aut herbã, vt dicũt, Lunariam: atq; iſti quidẽ cõmemorandis variis & horrẽdis nominibus nos territant, cùm hæc omnia vna gẽs ſit: atq; ita ex vno, vt in prouerbio eſt, multa faciunt. Sed redeamus ad

argentum. De lapidis enim materia, quoniá inter huiuſce artis maximos autores nôn parua contentio eſt, alio loco nobis copioſiùs diſputandum. Argentum ergo ſulphur habet, vt ſuperiùs docuimus, paulùm admodum vnguinoſum: quo fit, vt igni diſtabeſcat. Dixi paulùm admodum: habet enim ferme omne nonnihil in centro ſulphuris digeſti: proinde omne propemodum etiam aurigerum eſt Cuius rei periculum fieri cõſueuit chryſulca Hæc enim argẽtum inuolat, diducitque ab auro ſiderati cruoris inſtar ſidente, incorruptóque emergẽte. Dulcioris tinnitus eius cauſa eſt ſubtilitas argẽti viui, gluténque ſulphuris. Quod autem ſulphure conſtet glutinoſo, vſu quiſque diſcere poterit, vbi hydrargyro ſulphur ſuppoſuerit vulgare, quod totum glutẽ eſt: ex iis enim duobus intra menſem viderit argentum puriſsimum concreſcere, vti nos quoq; vidimus, tempore & loco vſi ad hoc aptis. Aurum argentúmque quo mollius, eo pulchrius. Stannũ ex tenui ſulphure ac ſubtili, & argẽto viuo præpingui & denſo malè mixtis compactum reperitur, hoc etiá nomine

*Argenti ſulphur.*

*Aurũ natura in argento.*

*Chryſulcæ effectus.*

*Cauſa tinnitus argenti.*

*Hydrargyri & ſulphuris vulgaris mirũ autoris experimentũ.*

*Auri argentique delectus.*

*Stanni generatio.*

mine ſtridulum. Cum argẽto naſcitur, mixtíſque venis conflatur. Plumbi duo genera, nigrum atque candidum. Pretioſiſsimum cãdidum. Nigri duplex eſt origo: aut enim ſua prouenit vena, aut cum argento & ſtanno naſcitur. Vtrunque ex vnguinoſo, bituminoſóque ſulphure & eiuſdem qualitatis argento viuo cõſtat. Quod iudicare facile, vbi candente licio in virulentum fumum abiit, nulla relicta calce. Depurgatũ, in aurũ & argẽntum vertere ipſo experimento didicimus. Tunditur primùm emollitúrque liquido quodam in calice chutræ ſeu teſtulæ, indidémque cõiicitur in ampullam vitream, vt ſmegmati ſuo inſpergatur: ita ſuis ſtrigmentis ſpoliatum euadit nitidũ. Datur & deinde licio, ac ſi quid eſt impuri reliquum, ignibus exoleſcit, argento cum auro reſiduis. Sed aſciſcendũ aliquatenus argentum viuum pro ratione materiæ. Huic metallorum ſoli incrementum cõcedit Galenus: quod, vt Plinius autor eſt, derelictũ fertilius reuiuiſcit. Æs & ferrum eiuſdẽ penè cõpoſitionis ſunt: niſi quod hoc minus habet argenti viui, ſulphuris plus & vnguino-

*Plumbi genera.*

*Plumbum ex quibus conſtet.*

*Mira plũbi metamorphoſis ab ipſo autore inuenta.*

*Incrementum ſoli plumbo attributum.*

*Aeris & ferri diſcrimen.*

ſioris: atque ideo duriſsimum víxque flexibile. Hoc ſolum etiam difficulter liqueſcit. *Ferrum.* *Aes.* Æs minus eſt cæteris fuſile, minus etiam habens argẽti viui. *Aeris ſulphur.* Sulphur autem ipſius proximè accedit ad maturitatem, paulúmque abeſt à debita decoctione, quod ipſum æs coruſcum efficit. *Aes cum argento.* Cum argẽto coniunctum ipſum reddit vocalius, inq; ſuum colorem conuertit: quod è ſulphuris in eo redundãtia accidit. *Color metallorum vnde.* Sed hactenus de auro, argento, ære, ſtanno, plũbo, & ferro: deinceps de aliis metallis. Iámque primùm omniũ occurrũt ſulphur illud vulgare atq; extrarium & argentum viuum. *Sulphur vulgare.* Hoc ſulphur terreſtri videtur eſſe bitumine quodam commiſtũ, quod & Vergilius in Ætna ſcribit, & ad plumbi formam ſuſcipiendam idoneum aduentu peculiaris ſibi argẽti viui, quod in plumbo ineſt. Virus eſt atque fex ſulphuris metallorum omnium, ipſius ſubtilitatem aliqua ex parte referens, ſic vt cõcurſu argenti viui nõnunquam in metallum induretur etiam pretioſum, agente calore. Id equidem ſum expertus in minio factitio, quod ex argento viuo & ſulphure conflatur: nonnulli cinnabarim

barim appellant. Ex eius enim drachma licio argenti puri obolum exprompſimus. Vbi verò maxima iſtius ſulphuris contigui, nullíſque pumicibus aut cautibus implexis hubertas vehementem ſolarium radiorum caldorem reflectit, continuò ardet, locúmque ipſum metallicæ generationis beneficio diſpoliat. Internus quoque vapor hanc materiam quandoque ſolus accendit. Argentum viuum latentem quoque, vt ſulphur, in ſe quendã habet ſpirabilem calorem, vegetúmque ſpiritũ, auri argentíque ſemen, vbi pulſu agitatur externo, quod pulchrum & ſuſpiciendum arcanum in hac arte eſt. Idem & aurũ, & metalla reliqua exterit, mollit, imminuit, in ſeq; conuertit. Eſt autem argentum viuum, vt pleríſque placet, aqua multùm viſcoſa, ac proinde ſicca magis, quàm humida. Addidi multùm: omnis enim aqua aliquantillum viſcoſa & glutinoſa eſt: quod intrinſecę penitiſsimæque eius ſubſtantiæ in ipſo etiam latere efficientia declarat. Later enim initio diſtrita in pulueris modum, atque adeò in inſectiles quaſdam atomos diſtracta terra, aqua

*Argẽtum ex minio factitio.*

*Argentum viuum.*

*Vis argenti viui, & definitio.*

*Omnem aquam viſcoſam, ab exemplo.*

ra,aqua coagmentatur in maſſam,quæ euaneſcente liquido tandem indureſcit.Calor enim circũpauiens,atque ipſius etiam terræ ariditas aquæ diluẽtem humorem propellit,retento glutino.Aliter autem quî poteſt manere compages,qua ſublata rurſum puluis fuerit later,aut vda forma luti? De auripigmento, pyrite, ſtibio, chryſocolla, alumine,chalcanto,& id genus reliquis(ſubſequuntur enim iſta) id obiter dicam, nihil aut parum ad lapidem conferre.Conferunt alia ad extrinſecus dealbandum, inaurandúmque, alia ad ſolidandum & abſtergendum,ad chryſulcã alia: quæ quomodo fiãt, quid attinet enarrare? Vnum hoc minimè

*Auripigmenti exemplum.*

prætereundum videtur, auripigmentũ auri quoque venam eſſe quandã,ſed inopem atque indigam. Refert Plinius Caium principem huius excoqui iuſsiſſe pondus ingens, feciſſéque aurum omni ſpecillo probatiſsimum, ſed ita exigui ponderis,vt damnum

*Pyrites.*

ſentiret. Pyrites totus argentum viuum &

*Alumen.*

ſulphur. Alumen autẽ ferunt olim inuentũ fodiendi finem fuiſſe. Qua ratione,prorſus ſum ignotus:cùm ſit ſalſugo terræ in argentum vi-

tum viuum promouentis, & inuenta fuerit æris vena infra alumen alba. Verùm quoniá de metamorphoſi metallica nobis propoſitus eſt ſermo, & eam circa ſalem fuſilẽ quẽdam verſari, vnde halchemiſtices nomen habuerit, demonſtrauimus, porrò & metallorum ad hanc artem ſpectátium naturam, cauſáſque quadantenus (tradũtur enim iſta à Plinio copioſiſsimè) explicuimus: videndum deinceps quodnam ex iis, quidnámve aliud eum pariat ſalem, vnde potiſsimum eliciendus ſit. Alij nanque eum eliciendum ex auro argentóque profitentur, quorum pleriq; omnes diſciplinam pertinaciſsimè & mordicus tenemus: alij ex auro ſolo, alij ex vtroq; & argento viuo, atque id quidem alij aliis modis. Nam & Geber libro, cui titulus, Teſtamentum, aurum & argentum in calcem extremo quodam ac diutino igne verti, calcémque poſtmodum diſcuſſoria vi quadam vaporis aquæ ſubditis ignibus efferueſcentis in laticem reſolui, ac mox in ſalem gelari ſcribit. Et Arnaldus à villa noua in calcem eadem abire tradit argentei cuiuſdam liquoris ope commodùm depur-

*Variæ de materia ſalis philoſophici opinationes.*

*Opinatio Gebri.*

*Opinatio Arnaldi à villa noua.*

gati multis humeſcentibus diſcoctionibus.

*Opinatio Lullij.*

Lullius autem, qui paulò hac in re Arnaldo ac Gebro religioſior eſt, præcipit aſſumendum vinum album, vel rubrum, vel rubeũ, atque innumeris vaporariis ſic aſſuefaciendum, vt in calcem exeat, aut vaneſcat prorſus, ſubſidente tamen exili atque imperceptiore quadam ſubſtãtia, quam velut quintam illam rerum omnium, quæ ſub concauo cœli Lunæ continentur vim, ſeu mundi animam eſſe innuit. Hac ſupradictum ſpiritum è ſuo corpore depurari contendit.

*Opinatio Aure. Augurelli.*

*Opinatio Alberti Magni.*

Cuius ferme calculi eſt, præterquam quòd deſtillationem ſubticet, Aurelius Augurellus in ſuis de chryſopoia libris. Albertus autem cognomento Magnus omnium, qui hanc artem tractauerunt, diſputator multorum conſenſu acerrimus cum Arnaldo verbis ferè diſsidet, re conſiſtit. At Pantheus

*Opinatio Panthei.*

iſtorum nuperus ſcriptor ſigninis quibuſdã ignitis docet aurum ita poſſe molleſcere, vt in aquam illam corrumpentem αὐτόθεν, vt Græci dicunt, ac ſui natura quãdoq; emergat.

*Varij modi ad lapidem philoſoph.*

Libri autem permulti, quorum inſcriptio nullum præ ſe fert autorem, alios modos

dos habent, veluti ſcādente ſpiritu, corporis eleuationem, quod ſublimationem appellant,&,vt eorum vtar vocabulo, fixationem, quæ eſt partium vtriúſque colligatio quædam, induratio, atque conſumptio in puluerem. Prætereo hîc quæ iidem ipſi habent,diſſolutionem,deſtillationem,coagulationem, cerificationem, & id genus permulta ea de re etiam prætermittenda,quòd nihil aliud ad hoc negocium, quàm tenebras atque caliginem offundant. Atq; haud ferè vllus eſt,qui Halchemiſticę iſtius diſciplinæ præcepta dilucidè, quod ſciam, hactenus enarrarit: omnes omnia ænigmate ac prodigioſa quadam oratione data opera occuluerunt.Neque ab re profectò. Non enim fas videbatur tanta myſteria nō ænigmatum inuolucris quibuſdam, ac verborū portentis inuoluere, vt videlicet eo nomine prophana ab illis,tanquam ab Eleuſinis, turba perpetuùm abacta fieret ad audendū exanimatior. Ecquid enim abſurdius,intolerabiliúſque, quàm inconditæ, inſanæque plebeculæ vulgus tā inexpugnabilibus fretum præſidiis,alioquin etiam iam ſatis cor-

*Omnia de hac arte mandata literis ænigmatica*

nua tollens inſolentius abire? Sic Pythagoras & Plato ſuam philoſophiam numeris ſuis obſcurarũt:& Ariſtoteles libros aliquot edidiſſe ſe perinde, ac ſi non fuiſſent editi, futuros quadam ad Alexandrum epiſtola teſtatur. Sic & Lullius ſuum viuum ita durè ac peregrinè tractandum ſcribit, dum in cinerem, aut quid aliud leuius deficiat, aut penitus euaneſcat. Ita tractatũ aſſerit quintam illam ſuam naturam euomere. Ea autẽ ad ſuum lapidem vtitur: cæterùm lapide ad metalla reformanda, nobilitandáque. Cedo quæſo quidnam cum metallis vino eſt, aut fuit vnquam, aut fore etiam putas cõmune? Non minus à natura diſſentire videtur ille, quàm qui ex aſino hominẽ, ex homine leonem enaſci putat, aut aliud quippiam alienius. Perge verò quot horrẽda ex literarum notis ſibi ac ſui ſtudioſis paſsim mõſtra confingit? Vt ſæpe b, aſſumẽdum, relinquendũ, t, & a, in r, mutandũ, aut, ſi mauis, r, in a, & mille alia (libet enim pauliſper agere perſonatum Momum, & acriori criminatione Lullium inſectari) iubet deridicula: itáque legentis animum impudenter eludens, lite-

rarum illi mutuas pro lapidis philoſophici deſcriptione viciſsitudines obtrudit? At deſignant, inquies, eæ literæ ſingula, quibus ad perficiendum illum lapidē eſt opus. Deſignantur profectò res, quæ neque cœlum, neque terram attingunt. Quid enim menſtruum ſeu menſtruale? Quid lunaria rectificata, ſal petræ, quinta vini eſſentia, & eius generis innumerabilia, inter ſe etiam plurimùm diuerſa, ad ſingularem & vnicum lapidem? Tametſi enim ille ſiue lapis eſt, ſiue quid aliud lapidi non prorſum abſimile, ſe in multas ac varias vertit formas, editq; res, quæ à natura ſua videtur remotiſsimæ, cùm tamen nihil diſtent, res tamen ita eſt vſque ab initio vna: nec alieni ad ſe quicquam admittit, alioqui in caſſum abituris omnibus. Atque ideo iure à permultis manifeſti mēdacij Lullius inſimulatur: niſi fortè depreſſo illo vini in quintam vſque ſubſtantiam liquore materia cōmodiſsimè lapidis educitur, aut potiùs hoc opus eſt, quod mihi aliquando ob oculos poſuit vnicus Execeſtides, magnas quippe fornaces, atque vitro eaſdē vario redimitas oſtendens. Vaſa erāt, *Operis philoſophici deſcriptio.* *Fornaces.* *Vaſa.*

ſingula in ſuis ſedilibus habentia ſedimenta, atque interiùs Diſpatri dicatum ſacrúmque munus. Quid enim rem tam diuinam celem diutius? Erat autem intus circumacta moles quædam mundi præ ſe ferens imaginem ipſiſsimi. Quippe ibi terra videbatur in medio omnium conſiſtens, aquíſque circunfuſa limpidiſsimis in varios colles, ſalebroſáſque rupes aſſurgebat; fructum ferens multiplicem, tanquam humentis aëris imbribus tempori irrigua. Vini quippe videbatur, ſimul & olei, & lactis, atque pretioſorum omne genus lapidum, & metallorum eſſe apprime ferax. Tum aquæ ipſæ, inſtar æquoris, ſale quodam pellucido, albo interdum, interdum quoque rubeo, aut fuluo, aut rubro, multíſque præterea variegato coloribus in litus, inque ſuperficiem ipſam æſtuabant. Igne autem hæc omnia ſuo, ſed impercepto quidem illo, atq; ætherio mouebantur. Id verò præ cæteris vnum incredibilem me rapiebat in admirationē, quòd rem hæc tam multa vnicam, tam diuerſa, támq; in ſuo genere integra ſingula, paruo etiamnum, imbecillíq; adminiculo producere,

*Materia lapidis.*

*Formæ variæ.*

*Ignis.*

cere,quo facto paulatim robuſtiore,rediret tandem atque coaleſceret in vnum omnia, fidẽter aſſeuerabat.Hic equidem obſeruaui fuſilis illam ſalis ſpeciem nihil ab aphrolitho degenerantem,atque argẽtum illud viuum,cui Mercurij nomen ab huiuſce diſciplinæ priſcis autoribus inditum eſt, illam ipſam referens Lullianam lunariã, aduerſa ſcandens aqua, noctúq; relucens, atque interdiu,glutinandi præditum facultate. Hic & menſtruum, quo lunam Lullius intelligit,qua neglecta nõ ſit paralyſi locus. Quin enim rurſus eum ab obiectationibus vindicem,quem idcirco demum libuit laceſſere, vti diſputatione res ipſa clariùs eluceſceret? Quemadmodum autem poetæ pro mẽſe nonnunquam Lunam vſurpant, pro die ſolem; quia Sol ſingulis diebus curſum ad cœli motum peragit,Luna non niſi ſingulis menſibus: ſic è contrario Lullius pro luna menſem accipit, menſtruámque ea ratione ipſam appellat. Sed & quintam vini ſubſtantiam dixit pro gẽmifero amne,quæ ipſa lapidum materia eſt: vbi videntur aſpilatæ, aureæ nitellæ,ſardonychi,lychnites,ſardæ, lapis

*Sal philoſophicum.*

*Argentum viuum philoſoph.*

*Menſtruũ quid Lullio.*

*Materia lapidis philoſoph. deſcriptio.*

lapis ſpecularis, omnigeni vniones, & gẽmę. Porrò ſi literarum vſus eſt notis, idem fecit & Ariſtoteles. Neque de Lullio, quòd ita obſoletè ac peregrinè ſcribat, magis mirandum, quàm de Ariſtotele. Siquidem & Ariſtoteles ipſe libro de ſecretis ſecretorum (ſi modò is liber Ariſtotelis eſt) lapidem animalem, vegetalem, & metallicum ouum nominat: & hoc Pythagoras, ſi Marcello credimus, fabam. Et Cœlius in ouo totam conſiſtere mundi machinam ſimilitudine quadam lib. antiq. lec. quarto & decimo expreſſit, cruſtam ſeu corticem ipſius terram appellans, proximum huic humorem frigentem humectúmque aquam, quod ineſt ſpiritoſum, calés, huménſque, aërem, vitellum ignem. Cui calculum adiicere mediocritatem caloris, quam obtinet, aridiorémque naturam addidit, ſimul & colorem, & globatam figuram, vímque ei innatam vitalem, veluti & mundo. Nec deſunt qui progrediantur, atque, vt illi faciũt, prodigioſe loquantur, & ipſum auium cor, quod vitelli meditullium atq; adeò centrũ tenet, quintam naturam appellent. Quid quòd multa

*Ouum philoſophorũ.*

*Ouum faba Pythagoræ.*

*Mira de ouo.*

à magis admirabilia in ouo fieri teſtātur, vt ſerpentes,& formā ſimilē hominis, quā mirandis virtutibus efficacē perhibent,& verā mandragoram dicūt? Lac deinde illud gallinaceum, quod adeò inuentu rarum, vt in prouerbium abierit, ὀρνίθων γάλα, opulentis, & quibus quiduis rerum ſuppeditat accommodatiſsimum, de quo plura Deſ. Eraſmus ex Ariſtophane, Plinio, Euſtathio,& Athenæo? An non & Chryſippus, quod refert Cicero, ouum ſomniāti ſcribit theſaurū contigiſſe: atq; coniectorem, ad quem ille ſomnium retulerat, ex vitello aurum, è reliquo argētum conieciſſe? Atque alij quidam eodem vſi veritatis tegumento pyritem quendam ſcripſerunt lapidem eſſe philoſophorum: vtpote qui totus ſulphur ſit, vt prædiximus, & argētum viuum, quibus duntaxat duobus lapis ille conſtat: quódque viliſsimo pretio ematur, in Germania etiam vbique repertus, atque paſsim à viatoribus cōculcatus. Quod ſi quis obiecerit ſulphuris eius impuritatem, immunditiem argenti viui, ad manum ſtatim habent quod reſpōdeant, ambo vno & eodem ſmegmate mun-

*Vera mandragora Magis.*

*Lac gallinaceum.*

*Ouū ſomnianti theſaurus.*

*Cur pyritēs quibuſdam lapis philoſophicus.*

*Operi proprium.* dari, diſputarique: quod tanto operi inter cætera conuenit. Circunferuntur paſsim & *Libri vitandi.* libri, vt diximus, incerto autore, quæſtionũ plus quàm cęratinarum & crocodilitarum, ad nihil aliud, quàm ad obruendum Cimmeriis, quod aiunt, tenebris legentis animũ. Sed redeat, vnde aberrauit, oratio. Recenſuimus pauló antè eorũ, quos in hac diſciplina non parum profeciſſe fama eſt, tum de materia lapidis, tum de opere quoque ipſo variè ſentientium opinationes. Sequitur vt ordine ſingulas examinemus. Non enim exiguus eſt in quaque fucus, aut diſsimulatio cognobilis. *In eos, qui aurum tenent materiam eſſe lapidis philoſophici.* Nam qui aurum materiem eſſe lapidis affirmant, ridere miſeram hac in re laborantium conditionem videntur. Cùm enim operis initium debitæ ſit materiei corruptio ſolo igni cõtracta, ac quaſi *Operis initium.* totius diſsipatio ac dilaceratio quædam, ſeu diuiſio in quatuor elementa: qui fieri poteſt, vt aurum, quod igne quãtumuis aucto atque intenſo tantum abeſt vt deſtruatur, aut corrũpatur, vt longè etiam fiat ſolidius, atq; vegetius, iſtius ſit lapidis materia? *Lapidis materiei qualitates* Porrò qui hac de re veteres ſcripſere, huic

materiei

materiei corruptæ velut cadauerum ineſſe fœtorem quendam intolerabilem adnotarunt. Aurum quenam quæſo odorem emittit? Aiunt item mollem eſſe eandem. Quænam autem huic mollities? At, inquies, inſunt iſtæc omnia beneficio alterius cuiuſdam rei in auro. Iam refragatur eorundem autoritas rem operi iſti aſcribentium tantùm vnam. Vilem præterea ac peruiam materiam vociferantur, & in quoque exiſtentem homine in ipſum etiam conuerti. At vix quicquam eſt auro carius, rariúſque. Idem verò neque in homine vllo eſt, niſi fortè inſititium inuectitiúmque, neque ita excoqui in homine, ceu ferrum in ſtruthiocamelo, poteſt, vti in chilum, ac tandem in ſanguinem, aut carnem hominis digeratur. Quàm item inanimũ eſt? Inanimum enim eſt omne, quod pulſu agitatur externo. Animalem autem eſſe hunc lapidem affirmant, vel quod ex animali ſit, vel quòd animam habeat, vel vtriúſque potiùs gratia: quorum nihil iſti cõpetit. Non igitur aurũ, vt multi falſò profitentur, lapidis huiuſce materia eſt. Sed nec argentum. Quî poſſet

*Subiectio.*

*Cur lapis animalis vocetur.*

*Argentum non eſſe*

*lapidis materiam nec reliqua metalla.* enim, cum igni abſumatur? Lapidis autem materia, vel aſſerente Arnaldo ipſo, res eſt quàm maximè æterna atque ignibus imperuia. Ergo nec reliqua ductilia metalla vel hoc ſolo nomine, quòd ignem perpeti nequeunt, ſiue cum auro, metallo quippe nihil, vti diximus, igni deperdente cõiuncta, ſiue ſingula ſeorſum igni exponantur. Veniamus ad argentum uiuum. Nam ſulphur, quod igne facilè conſumitur, ſilentio hîc prætereundum eſt. Non deſunt enim qui *Mercurius quibuſdã lapidis materia.* perhibeant argentum viuũ, ſiue, vt loquuntur, Mercurium lapidis eſſe materiam. Hinc illa vox, Mercurius eſt lapis, quem honorãt *Vires Mercurij.* philoſophi. Videtur autem magnas in hanc metamorphoſin vires habere. Penetrat enim altiſſimè, atque magna inficit cum celeritate. Obeſt autem ei fuga. Proinde Solẽ ei docent admiſcendum, Lunámque, hoc eſt, aurum, argentúmque, ne ignem fugiat. Cui conuenit quòd lapidi patrem Solem, *Quibus nominibus aurum & argentum donata ſint.* matrem Lunam affingunt, quippe aurum & argentum, vt equidem interpretor. Hæc enim non aliis nominibus donarunt. Sed dũ iſta percurrimus, vereor ne de Mercurio

vulgi,

vulgi, ſiue argẽto viuo, quod neque aurum fuga liberat, neque argentũ, non intelligãt. Aliter autem lapidem rem vnam eſſe, patre ſole, matréque luna, mederíque morbis humanis ementirentur. Mercurius enim vulgaris & ſol duo ſunt longè latéque inter ſe diuerſa. Porrò, ſi licet & nobis comminiſci, Mercurius ipſe pater eſt potiùs Solis & Lunæ, quàm filius. Aptus enim erat in metallo ſuo ad generandũ naturaliter Solem & Lunam, ac quodcunque aliud metallum cum idoneo ſulphure, vtpote quòd metallorum auri, argenti, æris, ſtanni, plumbi, ferríq; naturale ſit cum eo principium. Adhæc quo pacto morbis depellendis accõmodari poteſt, cùm venenũ ſit mortiferum? Quanquã tamen Galenus dubitat. Hinc conſit, vt pyrites nihil ad hoc opus: quippe quòd totus vulgare eſt argentum viuum & ſulphur. Diximus vulgare. Eſt enim aliud argentum viuum, ipſa nimirum lapidis materia, non ex capillis, aut ſanguine, aut vrina, aut ouis: quid enim iſta ad lapidem, aut ad metallum, cùm neque ignem ferant, neq; metalla agnoſcant, neque animã, tametſi ex anima-

*Principia metallorũ ductilium.*

*Argentum viuum venenũ præterquam Galeno.*

*Materia lapidis philoſo. quid, & vnde.*

libus?ſed ex auro & argento vilibus,fœtentibus, ſimul ac ſuaue olentibus, virentibus, animatis, vbiq; repertitiis, ſed admodũquá paucis cognitis,in medio freto conſurgens, tranſlucidum, fugax & volatile vſque dum cum ſuo ſulphure coalitum in lapidẽ abierit integrum: vocatúrque tum apyros, vulgò, carbunculus. Aurum autem id & argentum lapides initio Libycontes ſunt, ac paulò pòſt Carchedonij, vbi ad Anthracitem adiguntur. Poſtmodum etiam hoc genus argentum viuum profundunt: cui proximè fuſile ſal ex ſtirpe eadem adnaſcitur. Vtrunque autem, ne palinodiam cecinisſe videamur, auri illius vulgaris ſpiritus eſt & vita; tametſi aliunde proficiſcãtur. Proficiſcuntur enim ex auro puriſsimo nihil excremẽti habente, & ipſius argento. Sed & vtrunq;, vt dictum eſt, paruo in momento rudi ipſi eſt plebeculæ: neque aurum fabrile eſt, neque argentum. Tale enim eſſe non poteſt, vbi recensè fodina erutum eſt terra circunductum & lapide. Illud adiungo, non videri planè in ea materia aurum, neque argentum, neque ipſo actu ineſſe, quod & Arnaldus ſci-

*Deſcriptio materiei lapidis ænigmatica.*

*Sal fuſile & argentũ viuum philoſo. quid, & vnde.*

dus ſcribit, ſed poteſtate duntaxat & viribus. Ac ne quenquam diutius his remorer, dicam vno verbo quidnam ea materia ſit. Dicam verò ac proferam in conſpectum quod nemo hactenus in euoluendis iſtius diſciplinæ voluminibus aduertit, nec mandauit literis quiſquam. Eſt enim id aliud nihil, quàm ſale fuſile: quod & ipſum operis nomen præ ſe fert, halchemia, hoc eſt, ſalis fuſio. Atque vt id ſibi quiſque facilè perſuadeat, facit, quòd omnem naturam, omne nomen, omnes qualitates, quas lapidi tribuunt, ipſi poſsimus ſali accommodare. Primùm enim inſpiciamus, quod aiunt, lapidem animalem eſſe, vegetalem, & metallicum: præterea vilem, abiecto venditum pretio, ſemper & vbique repertitium, in mari mediterraneo naſcentem, in quolibet exiſtentem homine, & in quemlibet recedentem gignentémque, facilè liqueſcentem atque indureſcentem, diuinum, & humano corpori amiciſsimum. An non iſta conueniunt ſali? Sal ipſe & animalis eſt, & animatus, & metallicus. Nonne ſal ex animalibus educitur, & vis ineſt ei penetrandi quædam

*Quid ſit materia ipſius lapidis, quod nemo hactenus prodidit.*

*Lapidis qualitates, nomina, & natura.*

*Sal animalis.*

dam velox & admirabilis, expurgandíque
atque à putredine vindicãdi? Quod ſi Thali
*Magnes lapis animatus.* Mileſio placuit Herculeum illum lapidem,
id eſt, magnetem animatã rem dicere, quia
ferrum trahere & cogere videretur: quin &
*Salis effectus.* nos quoque ſalem, quòd mirè penetret, expurget, adſtringat, abſtergeat, diſſipet, reprimat, extenuet, ſimiliter animatum dicemus?
*Sal animatus.* Quis autem neget animam eum vegetalem habere, quippe alterantem, augentem, gignentémq;? Alteratur ſal in Anthracitem: creſcit & quoddam ramuſculos plãtæ in modum promittẽs, ipſámque hydrargyron gignit philoſophicam. Quid quòd
*Mira ſalis vis.* genuinam quandam gignendi vim habere creditur, vel hoc argumento, quòd ſeminalem vigorem expergefacit, acuítque? Sunt autem qui vel ſolo ipſius linctu mulieres fieri grauidas, indéque genituræ principem
*Venus vnde.* Venerem è ſalo natam, quod & Athenæus refert, ac proinde ἁλιγενῆ cognominari dicant.
*Sal metallicus.* Metalla quoque ipſa Geber oſtẽdit in ſalem poſſe non ægrè conuerti: ne quis putet non metallicum ſalem eſſe. Reperitur verò & in fodinis ipſis, & in mari mediterraneo,

raneo,& vbique: in omni etiam re naturali compoſita,& ſemper:quia ex omni naturali compoſito fieri,idque omni tempore poteſt.Quin & in homine quoque, ipſo etiam actu,eſt. An non & in illius ſubſtantiã tranſit, ac viliſsimo vænit pretio? Porrò quid ocyùs liqueſcit,indureſcitve? Homerus verò ſalem diuinum appellat. Et Plato ſalem ſcripſit rebus diuinis amiciſsimum familiariſsimúmque.Comperimus quoque adagionis titulo cõmemoratum, humano corpori nihil eſſe vtilius ſale & ſole. At paulò penitiùs introſpiciamus: qua re potiſsimũ egeant metalla,quæ perfecta nõ ſunt.Egent verò,dixeris, purgatione præſertim, & tinctura. Quidnam quæſo altiùs, aut celeriùs penetrat, vt cùm colorem habuerit aut album,aut rubrum,inficiat? quid purgat meliùs, quídve magis à corruptione & putredine tuetur? Adde quòd illi ipſi autores ab Heroïcis vſque temporibus nõ ſine magnã aliqua cauſa opus iſtuc halchemiam, hoc eſt, ſalis fuſionem nominarunt. Quid non igitur & ipſi dicemus omnes omniũ huius artis ſtudioſorum conatus in id debere di-

*Sal ex omni compoſito naturali.*

*Sal Homero diuinus.*

*Quibus egeant metalla imperfecta.*

*Halchemia quid.*

rigi, vt ſalē indipiſcantur alicunde fuſilem? Niſi enim fuſile foret, haud conquieſceret cum metallis fuſis. Nec verò te ab hac ſententia reuocet fœtor lapidi attributus. Sal enim odorem impunè ſecum aſportat eius rei, ex qua concreſcit: vt coniicias è rebus

*Lapis è rebus fœtidis.*

prolici debere fœtentibus, ſicuti ſunt muliebria, lotium, ſtercus humanum. His accedit quòd lapidem illum nonnulli ſcripſerunt vilia inter ſtercora reperiri. Nec deſunt etiam qui obnixè aſſerant quorundam eſſe animalium ſtercus: nec qui carnes animalium putrefactas, proindéque animalem ipſum appellari, quaſi ex animalibus: qui-

*Natura carnium temperata.*

bus & illud concinit, quòd naturam obtinent qualitatibus temperatam animalium carnes: autor Themiſtius. Ex iis dilucet lapidis philoſophici materia, huiuſq; origo. Supereſt autem vt doceamus quo pacto illa, quæ ei ſunt origo, in ipſam, hoc eſt, in ſalem vertantur, ſal verò in lapidem, qualíſnam is ſit; & cur ita vocetur. Neque enim verè lapis eſt: ſed ſimilitudinem tantùm cum lapide quandam habet. Atque his extricatis, abſolutū fuerit quod tum de theo-

rice,

rice, tum de practice iſtius artis fuimus initio polliciti. Vertuntur autem illa in ſuum ſalem igne ſolo, adeò efficax eſt. Siue præmollia, ſiue prædura, verti tamen & demutari in aliam naturam artificio poſſunt omnia: quod ſi quis miretur,

*Remota materia lapidis in ſalem igne ſolo.*

*Vis artificij.*

*Cogitet obſcuri veriſſima dicta libelli*
*Heracleti, & ibi nihil inſuperabile gigni.*

*Vergil. Aetna.*

quod ille ait, corpora ſæpe, *Denſiſſima,*

*Et ſolido vicina, tamen compeſcimus igni.*
*Non animos æris flammis ſuccumbere cernis?*
*Lentitiem plumbi non exuit? ipſáque ferri*
*Materies prædura, tamen ſubuertitur igni:*
*Spiſſáque ſuſpenſis fornacibus aurea ſaxa*
*Exudant pretium: quædam fortaſſe profundo*
*Incomperta iacent, ſimilique obnoxia ſorti.*
*Nec locus ingenio eſt: oculi te iudice vincent.*

*Vis ignis.*

Sed cùm ignis in hac arte ſit multiplex, videndum quò præcipuè vti nos oportet. Atque ea quidem de re magna ſuborta controuerſia inter artis peritos obmanet. Alij enim fimum, nec eum quidem, cuius Columella tres ſpecies facit, ſed equinum, alij vinaceas & acinos, alij calorem cinerum, alij furfuris, alij accenſum elychnium, prunas alij, ac præſertim iuniperi, quòd igne, vt ſe-

*Ignis multiplex.*

runt, integrum annum ardeant illæſo: alii vaporem aquę tepidum, quod balneum appellant, ignem eſſe huic operi peculiarem aſtruunt. Bernardus Comes Treuerus æthereum quendam ignem circunclusum, & humano calori ſimile: cui permulti aſtipulantur. Mihi verò ex iis omnibus is videtur inter reliquos eligendus, quem ipſius exigit operis neceſsitas. Interdum enim equino vtemur fimo, interdum quoque elychnio accenſo, licibus calidis, atque ardentibus prunis. Nec ab re triplicem caloris conſtituũt gradum: vnum remiſsi, qui operis initio adhibeatur: alterum paulò validioris, quo elementis in vnum coalitis, ad calcem vtamur: poſtremum intolerabilis, cuius ope optatum adſequamur finem. Tota enim vis in igne iacet. Hoc rudem illã indigeſtámq; molem in elementa illa quatuor diſcernimus diuellimúſque: eadem porrò componimus ac cogimus in vnum: hoc vertimus in calcem, inchoatúmque perficimus. Atq; niſi principiò quidem lenis fuerit & manſuetus ignis, conglutinabit conſtringétque potiùs, quàm diſſoluet: rurſum niſi inualuerit,

*Ignis ad lapidem.*

*Caloris gradus ad lapidẽ triplex.*

*Ignis qualis initio & in fine operis.*

luerit,cùm verti in calcem res expoſcet, laborem artificis fruſtrabitur. Vt incipiendi ratio fuerit,ita ſit deſinendi modus.Quemadmodum autem in omnibus rebus videndum eſt quatenus, & tametſi ſuus cuique modus eſt, tamen magis offendit nimium, vt inquit Cicero,quàm parum:ita & in hoc negotio adhibendum eſt regimen quoddã, ac remittendus potiùs, quàm intendendus calor. Sunt enim è numero res iſtæ, quas vnum facere diximus, eorum, quæ Ariſtoteles contrario motu moueri alicubi ſcripſit. Quod ſi quis animum ad eius verba aduerterit, haud dubiè dignoſcet è quibus electari ſal illud fuſile ac philoſophicum oporteat. Sunt autem eæ res eiuſmodi, vt tametſi ex eodem fonte ſcaturiant, igne tamen effundatur altera,cùm altera comprimitur. Quum enim liqueſcit fluítque corpus, ſpiritus conglaciat: éſtque idem tempore actus. Quis non tantam rem modò aſſecutus eſt? Nempe exequor iſta non,quod plerique omnes faciunt, doctis tantùm atque harum rerum peritis: ſed meæ turbæ, id eſt, craſſioribus imperitíſque, quando

*Deſcriptio remotæ materiæ lapidis.*

doctis quidé ſuperuacaneus eſt præceptor. At cùm nullus ſit in hac arte locus altiori egens indagine, vt qui non aliter à permultis, quàm αἰνιγματικῶς inducitur, ſitque vna è

*Seræ huius operis irreſerabiles.*

tribus illis huius operis irreſerabilibus ſeris (ſunt autem, cognitio materiei, vaſis inuétio, modus ignis) tum nihil hodie magis patet, nihil eſt hoc tempore manifeſtius.

*Vas lapidis.*

Dixi, vaſis. Vaſorum enim copia nihil ad hanc rem: ſufficit ſatiſfacítque vnicũ idque vitreum receptaculum vtriculi cuiuſdam ouíve oblongi figura, vti diſiuncta diſcretáq; elementa poſsint in orbem rotari, mutuóque colliſu lapidem ſortiri alterandi, augendi, gignendíque viribus conſpicuum

*Lapidis opera varia.*

atque incomparabilem. Nam cum operum omnium, quæ in lapide fiũt, id eſt, ſublimationum, ſolutionum, deſtillationum, coagulationum, cerificationum, atq; vt illi loquuntur, calcinationum & fixationum hoc vnum ſit abundè capax, quid multis eguerimus?

*Colores materiæ lapidis.*

Cernitur & in hoc, initio cùm ſoluitur, atra nigráque materia, pòſt multicolor, deinde alba & cádida, poſtremò rubra. Sed enim oportet obſtructiſsimũ eſſe, ne incluſus in-

ſus internúſque aër ſeu ſpiritus euolet ab extero & libero pellectus: quod vix ſarciri poſſet incõmodum. Obſtruẽdi autem modus vitrariis ipſis eſt familiaris. Succedit, quas ad res conferat vbi è debita materie, apto vaſe, conuenienti igne cõcreuit, atque ad ſummam perductus eſt lapis. Et in hydrargyros maximè ad parandas opes, in potionibus & catapotiis multùm ad ſanitatem confert: quod ex inſtituta Lullii aliorúmque huius loci ratione difficillimũ eſt maximíque negotii expedire. Alterum autem Medicinæ eſt, alterũ huiuſce artis, noſtræque, quod aiunt, farraginis. Admiſcetur hydrargyro emũdatæ ea primùm proportione, vt hydrargyri quantitas decuplo ſit maior: hinc centuplo & chiliade, deinde myriade, pòſt infinitò. Hæc autem fermentantis lapidis videlicet auri argentíque immenſa eſt multiplicatio: huius quidem, cum in calcem albam & candidam, illius verò, cùm in rubram deſiuit. Quò fit, vt lapis etiam vocetur. Calx enim nihil aliud, quàm lapis coctus. Puluis eſt ita ſubtilis, vt ne minimum quidem ventum ferat.

*Modus obſtruendi vas.*

*Fructus lapidis.*

*Vſus lapidis.*

*Quid lapis, & cur ita vocetur.*

Mirum

Mirum autem quàm ſit penetrabilis. Sed hæc ipſa te docebit experientia meliùs. Deſinam itaque, ſi verbum addidero: tempus, quo lapis vel albore candoréque, vel rubore conſummetur, definitum non eſſe. Hoc vt artificis, ita & naturæ eſt opus: cuius quàm ſit lentus, quámque parum maturatus progreſſus, nemo nõ videt. Interdum menſibus nouem, duodecim, aut duodeuiginti perficitur, ſed perrarò: interdum, quod ſolet, plus minus triennium cunctatur.

*Tempus ad perficiendum lapidem.*

## FINIS.

### ERRATA.

*In epiſtola, pagina 2. linea 6. lege, An non is magis.*
*In græco epigrammate, verſ. 5. lege, ἐπὶ τοῦτοι.*

LIOTECA